

ADABIYOTSHUNOSLIK

Sh.Amil, A.G.Sabirdinov	
XX asr o'zbek lirikasi va Oybek she'riyati	6
N.P.Farmonov	
Realistik va psixologik tasvir: "Girdob" romani qahramonlari misolida	14
N.A.Abdullayeva	
Gender leksik birliklarining lingvomadaniy ko'rinishlari	18
A.Eshniyazova	
Muallif konsepsiyasining ilmiy-nazariy asoslari.....	22
Z.Q.Eshanova	
Istiqlol davri o'zbek she'riyatida xalq dostonlari sintezi	27
J.B.Sayidolimov, I.B.Xabibullayev	
"Qisasi rabg'uziy" ning struktur tuzilishi	33
I.B.Xabibullayev	
Badiiy adabiyotda oila mavzusining shakllanishi va rivoji	42
E.G'.Qurbonova	
Lutfiy lirikasida badiiy mazmun va irfoniy talqin uyg'unligi	47
U.S.Ochilov	
Stiven Kingning «It» va «Green mile» romanlarida magik realizmning badiiy talqini.....	52
G.M.Kirgizova	
Iqbol Mirzo she'rlarida band tizimlari	58
N.N.Sharipova	
Xamsanavislik an'anasi va unda Toshlijali Yahyobey "Gulshan ul-anvor" dostonining o'rni	63
S.A.Olimjonov	
"Uch og'ayni" romanida "yo'qotilgan avlod" tasviri	69
I.M.Jurayev, H.A.Jo'rayev	
"Temur tuzuklari" hamda "Boburnoma"da an'ana va vorisiylik.....	74

TILSHUNOSLIK

Sh.M.Iskandarova, K.T.Israilova	
Ijtimoiy tarmoqlar tilini lingvistik o'rganishning nazariy asoslari.....	79
Sh.Sh.Uralova	
Ingliz va o'zbek tillarida oshxona anjomlari nomlarining suffikslar yordamida hosil bo'lishi va ularning so'z yasaliş modelları.....	83
I.F.Porubay, F.R.Nishanova	
Zamonaviy global jamiyat sharoitlarida lingvomadaniy birliklarning rivojlanish omillarining tahlili... 90	
M.S.Sayidazimova	
O'zbek va ingliz tillaridagi fe'ning bo'lishsizlik shaklini yasovchi ayrim vositalar	96
X.G'.Raximboyeva, M.G'.Matlatipova	
O'zbek tili iyerarxik korpusini yaratishda ma'lumotlar bazasini yig'ish, gaplarni annotatsiyalash va tokenlash jarayoni.....	100
Л.Мамедзаде	
Приемы рифмообразования в паремнологических единицах турецкого и азербайджанского языков.....	107
N.A.To'xtasinova	
Pretsedent nom, jumla va matnlarning mediamatn birliklari sifatidagi tadqiqi	113
Z.I.Akbarova	
Alisher Navoiy asarlarida keltirilgan "Ahl" komponentli lug'aviy birliklarning nutq uslublari doirasida qo'llanilishi	118
Ё.М.Алмишева	
Из истории изучения религиозных терминов в отечественной терминологии	121

UO'K: 811.511.1'367:81'324+81'33

IJTIMOIY TARMOQLAR TILINI LINGVISTIK O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКА
СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙTHEORETICAL FOUNDATIONS OF LINGUISTIC STUDY OF SOCIAL NETWORK
LANGUAGEIskandarova Sharifa Madaliyevna¹¹Farg'ona davlat universiteti tilshunoslik kafedrası professori, filologiya fanlari doktoriIsrailova Komilaxon Tavakalovna²²Farg'ona davlat universiteti tadqiqotchisi**Annotatsiya**

Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar tilining lingvistik xususiyatlari va uni tadqiq etishdagi nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Facebook, Instagram, Twitter, Telegram kabi virtual platformalardagi muloqot uslublari, qisqalik, noformallik, vizual vositalar bilan integratsiya, interaktivlik va neologizmlar orqali namoyon bo'ladi. Shuningdek, sotsiolingvistika, diskurs tahlili, pragmatika, CMC (kompyuter vositasidagi kommunikatsiya) va korpus lingvistikasi kabi yo'nalishlar orqali ijtimoiy tarmoqlar tilini tahlil qilish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. O'zbek tilidagi Facebook, Instagram va Telegram platformalaridan olingan muloqot namunalari orqali bu tilning o'ziga xos jihatlari aniqlanadi.

Аннотация

В данной статье рассматриваются лингвистические особенности языка социальных сетей в современном обществе, а также теоретические подходы к его исследованию. Общение на платформах Facebook, Instagram, Twitter, Telegram характеризуется сжатием, неформальностью, визуальной интеграцией, интерактивностью и активным использованием неологизмов. Особое внимание уделяется возможностям анализа языка социальных сетей с позиций социолингвистики, дискурс-анализа, прагматики, CMC и корпусной лингвистики. Примеры коммуникации на узбекском языке из Facebook, Instagram и Telegram демонстрируют особенности виртуального общения в узбекском лингвокультурном контексте.

Abstract

This article analyzes the linguistic features of social media language in modern society and explores theoretical approaches to its study. Communication on platforms such as Facebook, Instagram, Twitter, and Telegram is characterized by brevity, informality, visual integration, interactivity, and the active use of neologisms. The study highlights analytical frameworks including sociolinguistics, discourse analysis, pragmatics, computer-mediated communication (CMC), and corpus linguistics. Examples of communication in Uzbek on Facebook, Instagram, and Telegram illustrate the specific features of virtual discourse in the Uzbek linguocultural context.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, virtual kommunikatsiya, zamonaviy til, sotsiolingvistika, diskurs tahlili, pragmatika, neologizm, emodzi, onlayn muloqot, korpus lingvistikasi

Ключевые слова: социальные сети, виртуальная коммуникация, современный язык, социолингвистика, дискурс-анализ, прагматика, неологизмы, эмодзи, онлайн-общение, корпусная лингвистика

Key words: social media, virtual communication, modern language, sociolinguistics, discourse analysis, pragmatics, neologisms, emoji, online communication, corpus linguistics

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar (virtual kommunikatsiya platformalari) insonlarning muloqot maydoniga aylanib, axborot almashinuvi va ijtimoiy o'zaro ta'sirning yangi shakllarini vujudga keltirdi. Facebook, Instagram, Twitter, Telegram kabi platformalar global miqyosda millionlab foydalanuvchilarni birlashtirib, o'ziga xos virtual muhitlarni yaratdi. Bu muhitlarda shakllangan noan'anaviy til va kommunikatsiya usullari zamonaviy lingvistika uchun muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ijtimoiy tarmoqlar tili an'anaviy yozma va og'zaki nutqdan bir qator fundamental xususiyatlari bilan farqlanadi. Bu farqlar platformalarning texnik imkoniyatlari, foydalanuvchilarning kommunikativ ehtiyojlari va virtual muhitning o'ziga xos sharoitlarida namoyon bo'ladi.

Kompressiya va qisqalik (lingvistik ixchamlik): Ijtimoiy tarmoqlardagi xabarlar ko'pincha belgilar sonining cheklanganligi (masalan, Twitter'dagi tvitlar limiti) yoki vizual kontentning ustunligi (Instagram Stories) tufayli qisqa va lo'nda shaklda bo'ladi. Foydalanuvchilar axborotni tez va samarali yetkazish maqsadida turli lingvistik kompressiya (siqish) usullaridan foydalanadilar. Masalan: "Zo'r konsert bo'ldi! 🎵 #musiqa #kecha" (bu yerda emodzi va xeshteglar ma'noni ixchamlashtirishga xizmat qiladi).

Noformallik va so'zlashuvga yaqinlik (kollokviallik): Ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot ko'pincha norasmiy (intim) xarakterga ega bo'lib, og'zaki nutqqa xos erkinlik va emotsionallik bilan ajralib turadi. Bunda sleng (ayrim ijtimoiy guruhlarga xos norasmiy leksika), jargon (muayyan kasb yoki guruh doirasidagi maxsus so'zlar), emodzilar (piktografik belgilar), qisqartmalar (abbreviaturalar) va boshqa nostandart lingvistik vositalar faol qo'llaniladi.

Misol: "Salom! Qalaysan? Nima gaplar? 😊" (bu yerda norasmiy murojaat va emodzi do'stona munosabatni ifodalaydi).

Vizual va multimedaviy integratsiya (ko'p o'lchovlilik): Ko'pgina ijtimoiy tarmoqlarda vizual kontent (fotosurat, video, GIF) va boshqa multimedia elementlari (audio) muhim kommunikativ rol o'ynaydi. Bu elementlar matn bilan birgalikda ma'noni shakllantirish, emotsiyalarni ifodalash va diqqatni jalb qilishda muhim ahamiyatga ega. Misol: Instagramdagi fotosuratga yozilgan qisqa, ta'sirchan izoh yoki Reelslardagi kreativ videorolik.

Interaktivlik va dialogik xarakter (o'zaro ta'sirchanlik): Ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarga o'zaro faol muloqot qilish imkonini beradi. Layklar (ma'qullash belgilari), izohlar (kommentariylar), repostlar (boshqalarning xabarini o'z sahifasida ulashish) va boshqa interaktiv funksiyalar kommunikatsiya jarayonini dinamik va ko'p yo'nalishli (polilog) qiladi. Misol: Bir foydalanuvchining postiga qoldirilgan ko'plab izohlar va ular o'rtasidagi munozaralar (diskussiya).

Neologizmlar va internet-spetsifik leksikaning yuzaga kelishi (yangi so'z va iboralar): Ijtimoiy tarmoqlar yangi so'zlar (neologizmlar), qisqartmalar (abbreviaturalar) va iboralarning paydo bo'lishiga va tez tarqalishiga sharoit yaratadi. Bu lingvistik yangilanishlar ko'pincha platformalarning o'ziga xos xususiyatlari, mashhur internet-memlar (virusli kontent) yoki trendlar (ommaviy tendensiyalar) bilan bog'liq bo'ladi.

Masalan: "xayp" (shov-shuv), "rofl" (qahqaha), "chek" (tasdiq belgisi), "stori" (vaqtinchalik xabarlar) kabi so'zlar.

Shuningdek, tadqiqot izchilligini davom ettirib, ijtimoiy tarmoqlar tilini o'rganishning nazariy paradigmalarni tahlil qilsak, bu tahlil turli xil nazariy yondashuvlarga asoslanadi.

Sotsiolingvistik yondoshuv - ijtimoiy tilshunoslik yondashuvi: Bu yo'nalish tilning ijtimoiy kontekst (muhit) va ijtimoiy omillar (yosh, jins, ijtimoiy guruh) bilan o'zaro bog'liqligini o'rganadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi tilning o'zgarishi, virtual ijtimoiy guruhlarning til xususiyatlari, onlayn identiklik (virtual shaxs) va virtual jamoalarning shakllanishi sotsiolingvistik tahlilning muhim obyektlaridir. Masalan: turli yoshdagi foydalanuvchilarning ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot uslublaridagi farqlar, masalan, o'smirlar slengining keng qo'llanilishi yoki katta avlod vakillarining rasmiyroq tildan foydalanishi.

Diskurs tahlili (nutqiy tahlil): Bu yo'nalish tilning matnda va kontekstda qanday ishlatilishini, matnlarning strukturasi, pragmatik maqsadlarini va ijtimoiy munosabatlarni aks ettirishini o'rganadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi postlar, izohlar, tvitlar va boshqa kommunikativ janrlar diskurs tahlili orqali chuqur o'rganiladi. Masalan, jarayonda aktual mavzudagi postlar ostidagi munozaralarning diskursiv xususiyatlari, argumentatsiya (dalillash) usullari, polemika (bahs) strategiyalari va agressiyaning lingvistik namoyon bo'lishi.

Pragmatika (nutqiy faoliyat nazariyasi): Bu yo'nalish til birliklarining kontekstga bog'liq holda qanday ma'no anglatishini, foydalanuvchilarning kommunikativ niyatlarini va nutqiy aktlarni (salomlashish, so'rash, buyurish) o'rganadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi kommunikatsiyada implikaturalar (yashirin ma'nolar), nutqiy aktlar, politeslik (muomala madaniyati) va boshqa pragmatik hodisalar muhim rol o'ynaydi. Emodzilar va boshqa noverbal (og'zaki bo'lmagan) vositalarning pragmatik funksiyalari alohida tadqiqot mavzusidir.

TILSHUNOSLIK

Misol: "Ha endi..." kabi qisqa izohning kontekstga qarab turli xil ma'nolarni (rozilik, norozilik, sarkazm) anglatishi yoki emodzilarning ironiyani ifodalash uchun ishlatilishi.

Kompyuter vositasidagi kommunikatsiya (CMC) tadqiqotlari: Bu soha ijtimoiy tarmoqlar va boshqa onlayn platformalardagi insonlarning o'zaro munosabatlarini, virtual identiklikni shakllantirish, onlayn munosabatlar dinamikasini va virtual jamoalarning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi. Til bu jarayonlarida o'ziga xos o'ringa va markaziy ahamiyatga ega bo'ladi, masalan: Onlayn formatdagi tilning jamoa a'zolarini birlashtiruvchi va o'zaro ishonchni mustahkamlovchi roli, trolling (provokatsion xabarlar yozish) va kiberbulling (virtual zo'ravonlik) kabi negativ holatlarning lingvistik xususiyatlari bunda yaqqol seziladi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Korpus lingvistikasi (matnlar korpusi tahlili): Bu yo'nalish katta hajmdagi raqamlashtirilgan matnlar korpusini (to'plamini) statistik va lingvistik usullar yordamida tahlil qilish orqali tilning qonuniyatlarini aniqlashni maqsad qiladi. Ijtimoiy tarmoqlardagi postlar va izohlar korpuslarini yaratish va tahlil qilish orqali yangi so'zlarning paydo bo'lish chastotasi, grammatik strukturalarning o'ziga xosliklari, leksik birliklarning qo'llanish tendensiyalari va emotsional tonallik kabi jihatlar aniqlanishi mumkin. Misol: Twitterdagi ma'lum bir xeshteg bilan belgilangan tvitlar korpusini tahlil qilish orqali eng ko'p qo'llaniladigan so'zlar, iboralar va ularning kontekstual ma'nolarini aniqlash.

Quyida ijtimoiy tarmoqlardagi tipik muloqot namunalari tahlili o'zbek tili misolida tadqiq etilgan:

1. Facebook namunasida:

- Foydalanuvchi 1: Bugungi kun shunaqayam charchatdi-da! 😊

- Foydalanuvchi 2: Ha, men ham ishdan keldim, xuddi shu ahvol. Kofe ichsak maylimi? 🍵

- Foydalanuvchi 3: Men qo'shilaman! Qayerda uchrashamiz?

Tahlil: Bu misolda emotsional holatni ifodalovchi so'zlar ("charchatdi-da"), emodzilar (😊 🍵) va norasmiy murojaat shakli ("sen") qo'llanilgan. Foydalanuvchilar o'zaro hamdardlik bildirish va taklif kiritish orqali ijtimoiy aloqa o'rnatishga harakat qilmoqdalar. "Maylimi?" savoli politeslikni ifodalaydi.

2. Instagram namunasida:

Foydalanuvchi 1 (taom surati ostiga): Mazzali tushlik! 😊 #ovqat #lazzat

Foydalanuvchi 2: Ishtaha ochilib ketdi! Qayerda tayyorlashdi?

Foydalanuvchi 1: Abu restoranida. Tavsiya qilaman! 🍴

Tahlil: Bunda vizual kontent (taom surati) asosiy kommunikativ vosita hisoblanadi. Qisqa va emotsional izohlar ("Mazzali tushlik!") va emodzilar (😊 🍴) ijobiy bahoni ifodalaydi. Savol-javob dialogi esa ma'lumot almashinuv va o'zaro qiziqishni namoyon etadi. Xeshteglar (#ovqat #lazzat) kontentni tegishli mavzudagi boshqa foydalanuvchilar uchun qidiruvda osonlashtiradi.

3. Telegram namunasida:

- Admin: Hurmatli obunachilar! Kanalda yangi post joylandi. Fikrlaringizni kutamiz!

- Foydalanuvchi 1: Maqola juda foydali bo'ldi, rahmat!

- Foydalanuvchi 2: Menga ham yoqdi, ko'p narsa o'rgandim

Tahlil: Bu misolda rasmiy murojaat ("Hurmatli obunachilar!") va axborot berish funksiyasi ustunlik qiladi. Foydalanuvchilarning javoblari qisqa, lekin mazmunli bo'lib, minnatdorchilik va ijobiy bahoni ifodalaydi.

XULOSA

Aytish mumkinki, ijtimoiy tarmoqlar tili zamonaviy lingvistikaning dolzarb va istiqbolli tadqiqot yo'nalishidir. Ushbu tadqiqot ishida ko'rib chiqilgan nazariy asoslar va ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot misollari bu virtual muhitning til xususiyatlarini va ularni o'rganishning muhimligini yaqqol ko'rsatib beradi. Zamonaviy xorijiy va o'zbek adabiyotlari bu sohadagi tadqiqotlarning kengligi va xilma-xilligidan dalolat beradi. Kelgusida ijtimoiy tarmoqlarning yanada rivojlanishi va ularning hayotimizga chuqur kirib borishi bilan bu sohadagi lingvistik tahlillar yanada muhim ahamiyat kasb etadi va yangi qirralarni ochadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Абдурахмонова, Г. (2015). Дискурс таҳлилининг назарий асослари. Тошкент: Фан.
2. Аҳмедов, Б. (2020). Ўзбек интернет-сленгининг лингвистик хусусиятлари. Ўзбек тили ва адабиёти, (3), 56-62.
3. Деҳқонов, А. (2018). Ўзбек миллий корпусини яратишнинг долзарб масалалари. Тил ва адабиёт таълими, (4), 12-18.
4. Жўраева, М. (2021). Ўзбек ижтимоий тармоқларида эмодзиларнинг прагматик функциялари. Замонавий филологиянинг долзарб муаммолари, 102-107.
5. Mahmudov, N. (2015). Globallashuv va o'zbek tili (b. 125). Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi".
6. Aliyev, A. (2020). Ijtimoiy tarmoqlardagi sleng elementlarining lingvopragmatik xususiyatlari. Filologiya masalalari, 3(78), 56-63.)
7. Facebook (Facebook) ijtimoiy tarmog'i. [Elektron resurs] // <https://www.facebook.com/people> (kirish sanasi 02/10/2024).
8. MySlang. Zamonaviy Internet tilining lug'ati [Elektron resurs]. // rasmiy veb-sayt. — Kirish rejimi: <https://myslang.ru/words/tag> (kirish sanasi 02/10/2024).
9. Mokiyeenko, V. Ajoyib lug'at (anti-maqollar va anti-aforizmlar): lug'at.
10. Internet til savodxonligini buzadimi? [Elektron resurs] // Argumentlar va faktlar - Kirish rejimi: <http://www.aif.ru/dontknows/about/1129682>.
11. Егер Александра. «Социальные сети, как источник появления неологизмов в современном русском языке». Монография. 2020. Москва.
12. А. С.Бобровская. "Использование фразеологизмов и неологизмов коммуникантами социальной сети Facebook". Донский номидаги Россия давлат техника университети. (<http://mid-journal.ru> 126-бет)
13. O'zbek tilining izohli lug'ati. Besh tomlik. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006-2008.
14. Zamonaviy o'zbek adabiy tilining izohli lug'ati. Ikki tomlik. Toshkent: "Mumtoz so'z", 2016.
15. O'zbek tilining milliy korpusi. www.tilshunos.uz (<https://www.google.com/search?q=www.tilshunos.uz>)
16. K.Israilova, "The impact of social network communication on the lexical structure of language and comments" . Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference International Forum: Problems and Scientific Solutions (January 16-18, 2025: Melbourne, Australia). 151-156-betlar.
17. К.Исраилова, "Неологизмы и фразеологические единицы в языке социальных сетей". Статья. Международном журнале формального образования Ссылка на журнал: <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe>. Том 3, выпуск 12, декабрь 2024 года, ISSN: 2720-6874, 198-204-страницы.
18. K.Israilova, "Ijtimoiy tarmoqlar tili va medialingvistika tavsifi. Maqola. "FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ – Scientific journal of the Fergana State University". 2024-yil, 6-son, 432-435-betlar.
19. K.Israilova, "Language and communication language of social networks World". Bulletin of Social Sciences (WBSS). Ssilka na jurnal:<https://www.scholarexpress.net>. 2022-yil, fevral, 7-jild, 25-28-betlar. ISSN: 2749-361X.